

דן אפרת

אדמה קשה אנשים קשים

דן אפרת

אדמה קשה אנשים קשים

Dan Efrat
Hard Land Hard People

עורכת: ד"ר אסיה שרון

טקסטים בידיש: אוריאל כהן

ציורים: אלי שמיר, צילום: אבי חי

© כל הזכויות שמורות להוצאת אסיף ולמחבר.
אין להעתיק או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו לרבות תצלום ורישומים
בשום צורה ובשום אמצעי, לרבות תרגום, עיבוד לכל מדיה שהיא, צילום
והקלטה
ללא אישור בכתב מהוצאת אסיף.

אסיף הוצאה לאור מרכז כתיבה ועריכה
assif.pub@gmail.com; www.assif-pub.com

תל-אביב 2014

אם תלך בשדות אל לך לרחק מן השביל,
שְׁמָא דְרַכְתָּ אֶת קַרְנֵי הַסַּבִּים הַרְדוּמִים.
לא מְתִים, כִּי אִם יִשְׁנִים! לא מְתִים, כִּי אִם יִשְׁנִים!

בן הכפר, מאת אטאוואלפא יופנקי, ארגנטינה.
על פי התרגום של יורם מלצר

דבר המחבר

"אדמה קשה אנשים קשים" הוא שם הספר. לא מצאתי מילים טובות מאלה כדי למצות את המסופר בדפיו. הוריי, מראשוני המתיישבים במושב בעמק יזרעאל, כל שהשיגו בא בעמל רב ובעבודה קשה. מלבד הדיבור. זה לבדו קלח בקלות מפתיעה. הם הצליחו להחדיר בנו, ארבעת ילדיהם, את ענן הדאגה מפני החורף הקרב בעוד התבואה בגורן ובשדה ואת חרדתם לתנובת הפרות שברפת ולבריאות העופות שבלולים. אתגר גדול היה להם חינוך הילדים, וכל רצונם היה שימשיכו בדרכם: שיהיו חקלאים. שניהם, אמי ובייחוד אבי, הנחילו לנו זיכרון מעולה. אמי התאמצה לא לשכוח, ולאבי הביא הזיכרון הטוב רק בריאות. מהם ירשתי את היכולת להתמיד בעבודה עד כלות הכוחות, מהם למדתי לא לתת לזמן להשכיח את שראוי שייזכר, ומהם ירשתי את יכולת ההתבטאות בכתב ובעל פה. בספרי זה אני מותיר פתח נרחב לדמיונו של הקורא ומקום להרהור: מה אמת כאן, מה דמיון? בכל דבר ועניין מהמסופר יש גרעין מוצק של אמת ואף יותר מכך, אבל בפרקים אחדים בספר קשה האמת מן המסופר. הנכתב בספר זה, מרביתו מובא בדרך הסיפור, ואילו הפרקים "וידויו של גלר" ו"הגנת", על פי בקשת השניים, מוגשים לפניכם ממש כפי שרשמתי מפיהם בעת שיחותיי

עמם, ויש בהם אך מעט תיקוני עריכה משלי ומשל
העורכים.

ליד הכותרת מופיעות המילים "ספר ראשון". ואם אינן
מופיעות, אנא שוו בנפשכם שהן עומדות שם, מצפות
להמשך שיבוא, שכבר הולך ונכתב.

עבדכם הנאמן,
דן אפרת, כפר יהושע

תודות

תודתי ניתנת בזה:

לשתיים נשים שדעתן ביקשתי על ספרי זה, ולא חסכו במילים כדי לעודד אותי להוציאו לאור:
גב' רחל זייטלבוך, חיפה
גב' רוחמה מטלון, "מילים מהלב", מושב כנף, רמת הגולן.

לצייר אלי שמיר, שתרם באדיבותו שני ציורים לכריכת הספר.

לחיים באר, על העידוד הלבבי לכתיבת ספר זה.

לשניים שהטו שכמם ונתנו כתף להוצאת הספר:
אפרת וצבי ברנדס — "שביל פרות החלב", מושב בית לחם הגלילית
ג'ק ודון פוראן — ג'ורג'יה, ארצות הברית וישראל.

לרבים במושב כפר יהושע, בני כל הגילים, אשר ביקשוני להיות להם לפה.

ולעבודתם המסורה של יוסי וד"ר אסיה שרון, אנשי הוצאת "אסיף", אשר עשו לילות כימים כדי להוציא לאור את הספר הזה. העבודה במחיצתם היא חוויה מיוחדת בפני עצמה.

המחבר

קרסין — ב'

ידוע היה לכל המשוטטים להם לתומם בשדות ולמלקטי פאה ומבקשי שכחה, שידו של השומר קרסין רכה עם מי שכוונתם כנה, והם יזכו ממנו למבט בוחן וחודר, אך מבין אף לא נסתר מלב אחת מבנות ערב, בעודן רכונות לאסוף את לקטי השכחה משולי חלקות השדה, עטויות בבגדן השחור ופניהן רעולות כאילו נשיותן כלואה עד דכא ומסוגרת — שהאיש המיוחד הזה, הרכוב זקוף וגאה על סוסתו, לא נסתר דבר מעיניו, והוא היודע מסתרי גופן לפניי ולפנים, ותואר פניהן נהיר לו גם מבעד לרעלה. היטב חשו איך מקצב צעדי סוסתו ושעטות פרסותיה מתמתנים בעת שחלף בקרבתן. היו בהן שאף דאגו מלכתחילה להימצא בקרבת המקום בו שיערו שיעבור. ואילו הוא, אפרים קרסין, דאג לשדר להן ללא מילים, שלא איש כמוהו יישאר אדיש ולו למראה צלליתה של אישה.

כל זה כשמדובר בימי חולין. לא כן בימי שבת וחג, הימים בהם איש מבעלי השדות לעולם לא ירחק מחצרו כדי להיות נוכח בשדותיו הרחוקים. או-אז דאג האיש קרסין להשכים קום כלחוך השור. בשעה כזו, כשלא ניתן עדיין להבחין בין כלב לזאב, הוא וסוסתו כבר במשמרת. עתה אין מקום למשוטטים לתומם. כל מי שבשדה, כוונתו רעה, והוא ינהג בו בהתאם, חד וחלק.

בבוקר שבת אחת שכזו, בעת שרכב על סוסתו לאורך מסילת הברזל בקטע שבין כפר ברוך בואכה כפר יהושע,

בעת שחלפה מולו רכבת הבוקר לדמשק, הבחין קרסין איך מבעד לחלון הרכבת המואר מעט, מושלכים ביד אדם דפי נייר, והמה מתעופפים להם ברוח, זה אחר קודמו, ואט-אט נוחתים בשולי המסילה בין סבך הקוצים היבשים של הסינרייה של סוף הקיץ, הם קוצי החוזה העקוד, וחלקם הרחק בשדה.

את אחד הניירות שנפל בקרבתו אסף קרסין אל כיסו. אחר שב ועלה על גב סוסתו. כשהאיר הבוקר שלף את הדף, וקרא בו את הדברים האלה:
ראובן יקר שלי,

חשבתי שתהיה במושבה בשבת, ביום הולדתי. אני יודעת היטב שאתה עסוק בלימודיך בחיפה ועוד ימים ולילות אתה עושה גם לפרנסתך בשמירה. אף כי אתה יקר לי, לא היית מוזמן. אני חושבת שהיחידה שמריחה משהו על העניינים שבינינו היא אימא. היא הבחינה היטב במבטי לעברך בעת שהלכנו אל בית הקברות לבקר את קבר אחי. כשחלפנו על פני הבית שלכם שבקצה המושבה, היא אמרה שאתם לא בדיוק מהראשונים פה, וגם לא הייתם פה בעת שהאחרים סבלו וקברו כאן ילדים שמתו מ"קדחת שחור השתן". וגם אמרה משהו על כך שאתם לא בדיוק איכרים בנשמה. אני גם רוצה לספר לך שהמשאבה תוקנה, וכבר שלושה חודשים היא מעלה מים מהירדן ובלי אף תקלה, וכולנו כאן מרגישים כמו בחגיגה אחת מתמשכת. עוד חודש אני מסיימת את בית הספר. אימא מבקשת שאצא אל בית הספר החקלאי לבנות בנהלל, ואני כל-כך רוצה בזה. ואילו אבא אומר שמי שמסיימת את הלימודים אצל וילקומיץ בראש פינה, זה הכי טוב שיש, וזה מספיק.

כששושנה בלוך באה אחת לחודש מהפנימייה בנהלל היא מספרת ומספרת, וכבר מרימה את האף, אל תשאל. אני שולחת את המכתב מראש פינה. אני צריכה להישמר, הסדלינסקי ההוא מהדואר שלנו עוד יספר עליו לאימא ואבא...

"סודית"

בשבועיים שלאחר מכן הקדיש קרסין זמן רב לשיטוט כדי לבלוש אחר שאר דפי הנייר שהושלכו מחלון הרכבת. הוא לא נח ולא נרגע, אסף מכתב אל מכתב, צירף דף לדף, הכול מאותם ניירות שנחתו לאורך המסילה ובשדות הסמוכים לה בין תחנת תל-שמם עד לפאתי עפולה. היו דפים שכמעט מצאו להם שימוש לצורכיהם של העובדים בשדה, ונגאלו ממש ברגע האחרון כאשר הופיע קרסין המושיע. די היה במבט נוקב מעיניו וביד מושטת כדי שהאדם הכורע ומכנסו מופשלים אל מתחת לירכיו, יגיש לו את אשר דרש. כפיצוי קיבל תמורתם מעט דפי נייר טואלט. רק אחד שניסה להתנגד, אף שהיה בנחיתות אסטרטגית מובהקת, קיבל מקרסין צרור שלם כפרס על נועזותו.

אין זה מפתיע שבאותם ימים נחשב האיש קרסין ל"אָפּס צידרייט" — קצת משוגע. אולם אישיותו המיוחדת במינה סייעה לכך שהמוזרויות שלו התקבלו בהבנה כלשהי. הרינונים בדבר חוסר יציבות רוחנית זמנית או בניסוחים דומים לאלה, שהוסברו בעומס העבודה, בחום הקיץ או בכובד האחריות המוטלת עליו, פסקו מיד לאחר שנלחש מפה לאוזן שלאמיתו של דבר הוא עוסק באיסוף ידיעות, וכי כל שנכתב גם בדפים ההם שחיפש בקדחתנות, נרשם בצופן. היו שדיברו על דיו נסתרת, וטענו כי רק לכאורה יש בדפים

אלה מעין סיפור אהבה תמים של נערה גלילית מפונקת, כזו שעל אף קסמו של הירדן הזורם בקרבת ביתה, הרי הגולן המתנשאים במזרח, צפת המתנשאת, וכיפת שלג החרמון שבצפון, כל רצונה הוא להכיר מחזות חדשים, את חיפה ועפולה, את נהלל וזיכרון יעקב, ומעל לכול לפגוש הרחק מהמושבה את שאהבה נפשה.

חלפו בדיוק שבועיים מאז אותו בוקר בו הושלכו המכתבים מחלון הרכבת, וקרסין, בעודו רכוב על גב סוסתו, מבחין במרחק בדמות אישה בשחור, לבדה בשדה. הוא נדרך כקפיץ. סבור היה שידוע לכול שאין הוא נוהג במידת הסלחנות לבאים אל השדות בימי שבת, ואף למי שרק קרב אליהם. אף על פי כן רכב לעברה בצעד מתון. הן אין זה לכבודו להגיע בדהרה כשמדובר באישה אחת. כשקרב למקומה פנתה היא אל מדרון הנחל, שם שלפה מבגדה הכהה דפי ניירות מאותם שהוא מבקש, והושיטה אותם לעברו. ממרום מושבו על גב סוסתו ננעץ מבטו בצחור חזה שנחשף לראווה. "חואג'ה אפרים", אמרה, "גם אנחנו יודעות לאהוב..."

רק עוד פעמיים נוספות אותו קיץ טעמו השניים "עונג של שבת בבוקר" עת פגשו זה בזה ביחידות, הכול פרי יוזמתה-מזימתה של סמאר.

היה זה כחודש לאחר מפגשם הראשון, בימי קציר החמניות ולעת בוא הסתיו, בימי אסיף הבוטנים. מעולם לא הייתה סמאר בשדה ביום חולין רגיל במחיצת שאר משוטטים ומחפשי שִכחות. קרסין הבין היטב שהיא נזהרת מנוהל שגרה, ומכתיבה את הזמנים כך שלא יעלה על דעת איש מבני משפחתה ומי מבני השבט ולו חשד קל שבקלים. לאחר

מכן, בשעה מעוטת אור, נסתרת מעין כול מאחורי ערמת חבילות הקש, הייתה רוכסת את שרוכי שמלתה וקישורי קרסוליה, עולה ממדרון הוואדי, ושבה ללקט כמו לא אירע דבר.

בפעם הרביעית באו בעקבותיה עוד מבנות השבט, שסברו לתומן שאחותן סמאר יודעת היטב איך לחמוק מעיני השומר הקשוח, אולי חדל הוא ממנהגו לסייר בשדות בשעה שכזו, וסחו ביניהן: "נצאה גם אנו השדה ונלקטה בוטנים." קרסין, שהבין במה העניין, גער בכולן כאחת ודאג שתעזובנה את המקום, ואף טרח להזהירן לבל תחזרנה בעתיד... בימי שבת.

יום אחד נעלמה סמאר. במהלך השנים הבאות נשא עמו אפרים קרסין את זכר טעמה המתוק של "האהבה האסורה בכל איסור" שחוה עמה, את תחושת הזוהר והאושר הגדול שידעה היא, כשהיא אומרת לו, "או אלוהים, זו מתנת הרגע, אני יודעת שלא יהיו עוד כאלה לעולם," ואת הבטחתה לחקור ולגלות את אוזנו מי רצה את אהרון בברכה שביצחקה.